

**SPECYFIKACJA TECHNICZNA WYKONANIA
I ODBIORU ROBÓT BUDOWLANYCH**

D-04.05.02a

**PODBUDOWA I PODŁOŻE ULEPSZONE
Z GRUNTU ULEPSZONEGO SPOIWEM HYDRAULICZNYM**

1. WSTĘP

1.1. Przedmiot STWiORB

Przedmiotem niniejszej ogólnej specyfikacji technicznej (STWiORB) są wymagania dotyczące wykonania i odbioru robót związanych z wykonaniem podbudowy i podłoża z gruntu ulepszanego wapnem, związanych z przedmiotową inwestycją.

1.2. Zakres stosowania STWiORB

Ogólna specyfikacja techniczna (STWiORB) jest materiałem pomocniczym do opracowania specyfikacji technicznej wykonania i odbioru robót budowlanych (STWiORB) stosowanej jako dokument przetargowy i kontraktowy przy zlecaniu i realizacji robót na drogach i ulicach.

1.3. Zakres robót objętych STWiORB

Ustalenia zawarte w niniejszej specyfikacji dotyczą zasad prowadzenia robót związanych z wykonaniem i odbiorem podbudowy i podłoża ulepszanego z mieszanki gruntu i wapna, które w obecności wody powodują twardnienie składników mieszanki.

W procesie ulepszania gruntów wapnem występują dwa przypadki:

- a) natychmiastowego polepszenia właściwości geotechnicznych gruntu (ulepszanie),
- b) poprawę w okresie średnio- lub długoterminowym właściwości mechanicznych o założonych parametrach wytrzymałościowych (stabilizacja).

Mieszanki z gruntu ulepszanego wapnem mogą być stosowane do wykonania podbudowy pomocniczej i podłoża ulepszanego.

Niniejsza specyfikacja techniczna dotyczy tylko mieszanek gruntu z wapnem i wodą.

1.4. Określenia podstawowe

1.4.1. Podbudowa z gruntu ulepszanego wapnem – warstwa zagęszczonej mieszanki wapienno-gruntowej, która po osiągnięciu właściwej wytrzymałości na ściskanie, stanowi fragment nośnej części nawierzchni drogowej.

1.4.2. Podłoże ulepszone z gruntu ulepszanego wapnem – warstwa zawierająca mieszankę wapienno-gruntową, zapewniająca umożliwienie ruchu technologicznego i właściwego wykonania nawierzchni.

1.4.3. Mieszanka wapienno-gruntowa – mieszanka gruntu, wapna i wody, dobranych w optymalnych ilościach, która twardnieje pod wpływem reakcji hydraulicznych.

1.4.4. Grunt ulepszony wapnem – mieszanka powstała przez dodanie wapna do gruntu w celu spełnienia założonych wymagań. (Ulepszenie gruntu wapnem obejmuje dwa przypadki: a) natychmiastowe polepszenie właściwości gruntu wapnem, b) grunt stabilizowany wapnem).

1.4.5. Natychmiastowe polepszenie właściwości gruntu wapnem – mieszanka powstała przez ulepszenie gruntu wapnem, która polepsza natychmiastowo parametry geotechniczne, np. zmniejsza wilgotność, zwiększa nośność, zmniejsza wskaźnik plastyczności i umożliwia gruntowi: przemieszczanie standardowym sprzętem do robót ziemnych, zadowalające zagęszczenie w warstwach, transportowanie, tworzenie powierzchni do układania na niej następnych warstw, przygotowanie gruntu do dalszego ulepszania żużlem, popiołem lotnym, cementem, hydraulicznym spoiwem drogowym itp.

1.4.6. Grunt stabilizowany wapnem – mieszanka powstała przez ulepszenie gruntu wapnem, która znacząco poprawia w okresie średnio- lub długoterminowym właściwości mechaniczne, zwłaszcza w zakresie odporności na działanie wody i mrozu.

1.4.7. Kategoria ruchu (KR1 – KR6) – obciążenie drogi ruchem samochodowym, wyrażone w osiach obliczeniowych (100 kN) według „Katalogu typowych konstrukcji nawierzchni podatnych i półsztywnych”. Generalna Dyrekcja Dróg Publicznych – Instytut Badawczy Dróg i Mostów, Warszawa 1997 16].

1.4.8. Wapno palone niegaszone, CaO – wapno otrzymane przez równomierne wypalanie kamienia wapiennego, kredy lub wapieni w temperaturze 800÷1200°C.

1.4.9. Wapno suchogaszone (hydratyzowane) Ca(OH)₂ – wapno palone w postaci proszku, którego głównym składnikiem jest wodorotlenek wapniowy otrzymany przez gaszenie wapna palonego w bryłach wodą w ilości 50÷60% jego masy.

1.4.10. Symbole i skróty dodatkowe

% m/m	procent masy
CBR	kalifornijski wskaźnik nośności, %
IPI	natychmiastowy wskaźnik nośności, %

1.4.11. Pozostałe określenia podstawowe są zgodne z obowiązującymi, odpowiednimi polskimi normami i z definicjami podanymi w STWiORB D.00.00.00 „Wymagania ogólne” pkt 1.4.

1.5. Ogólne wymagania dotyczące robót

Ogólne wymagania dotyczące robót podano w STWiORB D.00.00.00 „Wymagania ogólne” pkt 1.5.

2. MATERIAŁY

2.1. Ogólne wymagania dotyczące materiałów

Ogólne wymagania dotyczące materiałów, ich pozyskiwania i składowania, podano w STWiORB D.00.00.00 „Wymagania ogólne” pkt 2.

2.2. Materiały do wykonania robót

2.2.1. Zgodność materiałów z dokumentacją projektową

Materiały do wykonania robót powinny być zgodne z ustaleniami dokumentacji projektowej lub ST.

2.2.2. Materiały wchodzące w skład mieszanki

Materiałami stosowanymi do wytwarzania mieszanek gruntu ulepszanego wapnem są: grunty, wapno i woda.

2.2.3. Wapno

Do mieszanek należy stosować wapno palone niegaszone lub wapno suchogaszone (hydratyzowane), przy czym wapno suchogaszone można stosować w postaci suchej lub rozrzedzonej zaprawy.

Wapno palone niegaszone powinno odpowiadać wymaganiom PN-EN 459-1 [5], klasy CL 90 albo CL 80 i następne.

Zgodnie z PN-EN 459-2 [6] wymiary cząstek wapna palonego powinny odpowiadać właściwej kategorii z tablicy 1.

Tablica 1. Kategorie wapna palonego według wymiarów cząstek

Wymiar sita, mm	Kategoria wapna palonego	
	Kategoria 1	Kategoria 2
10	100	100
5	100	≥ 95
2	≥ 95	-

0,2	≥ 70	-
0,09	≥ 50	-

Przy badaniu reaktywności według PN-EN 459-2 [6] wapno palone powinno osiągnąć temperaturę 60°C w przeciągu 25 minut.

W przypadku badania wapna palonego zawierającego materiał o wymiarach większych niż 2 mm, należy frakcję zatrzymaną na sicie 2 mm zetrzeć do wielkości cząstek mniejszych od 2 mm w celu zastosowania w badaniu.

Proces mieszania powinien zapewnić, że pełny proces gaszenia wapna palonego zakończy się przed całkowitym zagęszczeniem.

W przypadku wapna palonego kategorii 1, 2 z wystarczającą ilością wody, pełne gaszenie zwykle jest możliwe po jednym etapie mieszania. W przypadku wapna palonego kategorii 2 również z wystarczającą ilością wody pełne gaszenie może wymagać dwóch lub większej liczby etapów mieszania, oddzielonych okresem co najmniej 24 godzin.

Wapno suchogaszzone (hydratyzowane) powinno odpowiadać wymaganiom PN-EN 459-1 [5] klasy CL 90 lub CL 80.

2.2.4. Woda

Woda nie powinna zawierać składników niekorzystnie wpływających na własności mieszanki.

2.2.5. Grunt

2.2.5.1. Grunt do mieszanek z natychmiastowym polepszeniem ich właściwości przez wapno

Grunt powinien być odpowiedni do zastosowania przy użyciu zwykłych sposobów wykonania i zwykłego sprzętu.

Uwaga: Nie ma wymagań fizycznych dla gruntu przed ulepszeniem innych niż granice praktyczne ustalone przez możliwości sprzętu mieszającego przy ulepszaniu gruntu, chociaż obecność siarczanów albo innych substancji potencjalnie wpływających na szkodliwe pęcznienie gruntu mogą wymagać badań zgodnych z normą PN-EN 14227-11 [14].

2.2.5.2. Grunt do stabilizacji wapnem

Grunt nie powinien zawierać siarczanów albo innego potencjalnie szkodliwego materiału, który po dodaniu wapna może spowodować pęcznienie mieszanki większe niż dopuszczono w punkcie 5.4.3.

Uwaga 1: Nie obowiązują bezwzględne wymagania dotyczące uziarnienia i wskaźnika plastyczności gruntu przed stabilizacją, lecz jako wskazówki mogą służyć zalecenia podane w tablicy 2.

Tablica 2. Zalecenia dotyczące uziarnienia i wskaźnika plastyczności dla gruntu przewidzianego do stabilizacji wapnem

Lp.	Cechy charakterystyczne gruntu	Zalecenie	Komentarz
1	D 95 (95% cząstek gruntu powinno być mniejsze niż)	Wskazane < 63 mm	Dotyczy to rodzaju materiału przewidzianego do stabilizacji i typu sprzętu do mieszania
2	Ilość cząstek przechodzących przez sito 63 mikrony	Wskazana > 12%	Zalecenie wskazuje na wystarczającą ilość materiału do stabilizacji wapnem. W przypadku braku takiej ilości można dodać krzemionkowy popiół lotny

3	Wskaźnik plastyczności	Wskazany > 5	Wykonanie skutecznej stabilizacji wymaga dostatecznej ilości gliny reaktywnej. Tak więc wskaźnik plastyczności powinien być wymierny i większy od 5. Ponieważ istnieją różnice w reaktywności różnych glin, określenie minimalnej wielkości wskaźnika plastyczności nie jest gwarancją stabilizacji. Jak podano powyżej korzystne może być dodanie krzemionkowego popiołu lotnego
---	------------------------	--------------	---

Uwaga 2. Wykonanie badań laboratoryjnych mieszanki wapienno-gruntowej określi czy można zastosować grunt zawierający określoną ilość cząstek organicznych. Ilość cząstek organicznych przydatnych do stabilizacji wapnem zależy od ich rodzaju.

3. SPRZĘT

3.1. Ogólne wymagania dotyczące sprzętu

Ogólne wymagania dotyczące sprzętu podano w STWiORB D.00.00.00 „Wymagania ogólne” pkt 3.

3.2. Sprzęt stosowany do wykonania robót

Przy wykonywaniu robót Wykonawca w zależności od potrzeb, powinien wykazać się możliwością korzystania ze sprzętu dostosowanego do przyjętej metody robót, jak:

- wytwórnia stacjonarna lub mobilna do wytwarzania mieszanki,
- mieszarka do wymieszania na miejscu gruntu z wapnem,
- układarka lub równiarka rozkładania mieszanki,
- spycharka lub równiarka do spulchnienia gruntu,
- ciężkie szablony do wyprofilowania warstwy,
- rozsypywarka z osłonami przeciwpylnymi i szczelinami o regulowanej szerokości do rozsypywania spoiwa (wapna),
- przewoźne zbiorniki na wodę, z urządzeniami do równomiernego i kontrolowanego dozowania wody,
- walce ogumione i stalowe wibracyjne lub statyczne do zagęszczania,
- zagęszczarki płytowe, ubijaki mechaniczne lub małe walce wibracyjne do zagęszczania w miejscach utrudnionych.

Sprzęt powinien odpowiadać wymaganiom określonym w dokumentacji projektowej, ST, instrukcjach producentów lub propozycji Wykonawcy i powinien być zaakceptowany przez Inżyniera.

4. TRANSPORT

4.1. Ogólne wymagania dotyczące transportu

Ogólne wymagania dotyczące transportu podano w STWiORB D.00.00.00 „Wymagania ogólne” pkt 4.

4.2. Transport materiałów

Materiały sypkie można przewozić dowolnymi środkami transportu, w warunkach zabezpieczających je przed zanieczyszczeniem, zmieszaniem z innymi materiałami i nadmiernym zawilgoceniem.

Wapno w workach może być przewożone samochodami krytymi i innymi środkami transportu w sposób nie powodujący uszkodzeń opakowania.

Wapno w bryłach może być przewożone krytymi środkami transportu i nie powinno ulegać zanieczyszczeniom i zawilgoceniu podczas transportu.

5. WYKONANIE ROBÓT

5.1. Ogólne zasady wykonania robót

Ogólne zasady wykonania robót podano w STWiORB D.00.00.00 „Wymagania ogólne” pkt 5.

5.2. Zasady wykonywania robót

Sposób wykonania robót powinien być zgodny z dokumentacją projektową i ST. W przypadku braku wystarczających danych można korzystać z ustaleń podanych w niniejszej specyfikacji oraz z informacji podanych w załącznikach.

Podstawowe czynności przy wykonaniu robót obejmują:

1. roboty przygotowawcze,
2. projektowanie mieszanki,
3. odcinek próbny,
4. wytworzenie i wbudowanie mieszanki,
5. roboty wykończeniowe.

5.3. Roboty przygotowawcze

Przed przystąpieniem do robót należy, na podstawie dokumentacji projektowej, ST lub wskazań Inżyniera:

- ustalić lokalizację robót,
- przeprowadzić obliczenia i pomiary niezbędne do szczegółowego wytyczenia robót oraz ustalenia danych wysokościowych,
- usunąć przeszkody utrudniające wykonanie robót,
- wprowadzić oznakowanie drogi na okres robót,
- zgromadzić materiały i sprzęt potrzebne do rozpoczęcia robót.

Można dodatkowo korzystać z STWiORB D.01.00.00 przy robotach przygotowawczych oraz z STWiORB D.02.00.00 przy występowaniu robót ziemnych.

5.4. Projektowanie mieszanki z gruntu ulepszanego wapnem

5.4.1. Ustalenia wstępne

Przed przystąpieniem do robót, w terminie uzgodnionym z Inżynierem, Wykonawca dostarczy Inżynierowi do akceptacji projekt składu mieszanki z gruntu ulepszanego wapnem oraz wyniki badań laboratoryjnych poszczególnych składników i próbki materiałów pobrane w obecności Inżyniera do wykonania badań kontrolnych przez Inżyniera.

Projektowanie mieszanki polega na doborze składników wymienionych w punkcie 2. Procedura projektowa powinna być oparta na próbach laboratoryjnych i/lub polowych przeprowadzonych na tych samych składnikach, z tych samych źródeł i o takich samych właściwościach jak te, które będą stosowane do wykonania podbudowy lub podłoża ulepszanego.

Projektowanie mieszanek należy wykonywać według wymaganej procedury badań laboratoryjnych dla:

- a) gruntu do mieszanek z natychmiastowym polepszeniem ich właściwości przez wapno,
- b) gruntu do stabilizacji wapnem.

5.4.2. Badania laboratoryjne dla mieszanek gruntowych z natychmiastowym polepszeniem ich właściwości przez wapno

a) Natychmiastowy wskaźnik nośności (IPI)

Natychmiastowy wskaźnik nośności stosuje się w celu określenia wymaganych właściwości mieszanki umożliwiających prowadzenie ruchu technologicznego po warstwie oraz ułatwienie zagęszczenia kolejnej warstwy.

Jeśli jest to wymagane, natychmiastowy wskaźnik nośności mieszanki, przy deklarowanej zawartości wody, powinien odpowiadać jednej z kategorii w tablicy 3, zgodnie z następującą procedurą badań. Po

wymieszaniu mieszanka powinna być składowana w szczelnie zamkniętym naczyniu przez 60 minut. Próbkę lub próbki powinny być wykonane i natychmiastowy wskaźnik nośności powinien być określony natychmiast lub nie później niż 90 minut po dokonaniu mieszania.

Tablica 3. Natychmiastowy wskaźnik nośności (IPI)

Natychmiastowy wskaźnik nośności (IPI)	Kategoria
≥ 5	IPI ₅
≥ 7	IPI ₇
≥ 10	IPI ₁₀
≥ 15	IPI ₁₅
≥ 20	IPI ₂₀
≥ 25	IPI ₂₅
Wartość deklarowana	IPI _{DV}

b) Wskaźnik wilgotności

Wskaźnik wilgotności mieszanki, określony zgodnie z PN-EN 13286-46 [9] powinien odpowiadać właściwej kategorii z tablicy 4.

Tablica 4. Wskaźnik wilgotności

Wskaźnik wilgotności	Kategoria
8 minimum, 12 maximum	MCV _{8/12}
Wartość deklarowana	MCV _{DV}

Uwaga: Badanie wskaźnika wilgotności jest szczególnie właściwe dla gruntów spoistych.

c) Stopień zagęszczenia

Stopień zagęszczenia mieszanki powinien odpowiadać właściwej kategorii z tablicy 5.

Tablica 5. Stopień zagęszczenia

Stosunek w % gęstości objętościowej szkieletu na miejscu do gęstości objętościowej szkieletu wg metody Proctora ^{*)} określona zgodnie z PN-EN 13286-2 [7]	Kategoria
≥ 95	DC ₉₅
≥ 97	DC ₉₇
Wartość deklarowana	DC _{DV}

^{*)} Metoda Proctora odnosi się do poziomu energii około 0,6 MJ/m³, zgodnie z PN-EN 13286-2 [7].

d) Pęcnienie

W zależności od zastosowania, pęcnienie mieszanki powinno być zbadane przy użyciu pęcnienia objętościowego albo pęcnienia liniowego, przedstawionych w punkcie 5.4.3f.

Uwaga: W przypadku badania przy użyciu pęcnienia liniowego, określone wielkości w punkcie 5.4.3f, dotyczące mieszanki gruntu do stabilizacji wapnem mogą wymagać modyfikacji dostosowującej wymagania do mieszanki gruntu z natychmiastowym polepszeniem ich właściwości przez wapno.

5.4.3. Badania laboratoryjne dla mieszanek gruntowych do stabilizacji wapnem**a) Wskaźnik rozdrobnienia**

Jeśli jest to wymagane, wskaźnik rozdrobnienia mieszanki określony zgodnie z PN-EN 13286-48 [11] powinien odpowiadać właściwej kategorii z tablicy 6.

Tablica 6. Wskaźnik rozdrobnienia

Wskaźnik rozdrobnienia	Kategoria
≥ 30%	P ₃₀
≥ 40%	P ₄₀
≥ 50%	P ₅₀
≥ 60%	P ₆₀
Wartość deklarowana	P _{DV}

b) Zawartość wody

Jeśli jest to wymagane, zawartość wody mieszanki powinna odpowiadać właściwej kategorii z tablicy 7.

Tablica 7. Zawartość wody

Minimalna zawartość wody mieszanki	Kategoria
0,9 optymalnej zawartości wody mieszanki, określonej wg metody Proctora, zgodnie z PN-EN 13286-2 [7]	W _{0,9}
Optymalna zawartość wody mieszanki, określona wg metody Proctora, zgodnie z PN-EN 13286-2 [7]	W _{1,0}
Wartość deklarowana	W _{DV}
Uwaga: Metoda Proctora odnosi się do poziomu energii 0,6 MJ/m ³ , zgodnie z PN-EN 13286-2 [7]	

c) Natychmiastowy wskaźnik nośności (IPI)

Jeśli jest to wymagane, natychmiastowy wskaźnik nośności mieszanki, przy deklarowanej zawartości wody, powinien odpowiadać jednej z kategorii w tablicy 8, zgodnie z następującą procedurą badań. Po wymieszaniu, mieszanka powinna być składowana w szczelnie zamkniętym naczyniu przez 60 min. Próbkę lub próbki powinny być wykonane i natychmiastowy wskaźnik nośności powinien być określony natychmiast lub nie później niż 90 min. po dokonaniu mieszania.

Tablica 8. Natychmiastowy wskaźnik nośności (IPI)

Natychmiastowy wskaźnik nośności (IPI)	Kategoria IPI
≥ 10	IPI ₁₀
≥ 15	IPI ₁₅
≥ 20	IPI ₂₀
≥ 25	IPI ₂₅

Wartość deklarowana	IPI _{DV}
---------------------	-------------------

d) Wskaźnik wilgotności

Jeżeli jest to wymagane, wskaźnik wilgotności mieszanki, określony zgodnie z PN-EN 13286-46 [9] powinien odpowiadać właściwej kategorii z tablicy 9.

Tablica 9. Wskaźnik wilgotności

Wskaźnik wilgotności	Kategoria
6 minimum, 10 maximum	MCV _{6/10}
7 minimum, 11 maximum	MCV _{7/11}
8 minimum, 12 maximum	MCV _{8/12}
9 minimum, 13 maximum	MCV _{9/13}
Wartość deklarowana	MCV _{DV}

e) Laboratoryjna ocena właściwości mechanicznych

Postanowienia ogólne

Mieszanki gruntowe stabilizowane wapnem powinny odpowiadać jednej z klas albo badania kalifornijskiego wskaźnika nośności albo wytrzymałości na ściskanie.

Uwaga: Nie istnieje współzależność ani nie zakłada się współzależności pomiędzy tymi dwoma metodami.

Kalifornijski wskaźnik nośności (CBR)

Kalifornijski wskaźnik nośności, określony zgodnie z PN-EN 13286-47 [10] i uwagami poniższymi, powinien odpowiadać właściwej klasie z tablicy 10.

- Po wykonaniu próbki powinno się pielęgnować przez 1 godz., 3 dni albo inny ustalony okres, podczas którego próbki powinny być zabezpieczone przed wysychaniem i przechowywane w temperaturze (20±2)°C albo innej ustalonej temperaturze.
- Po okresie pielęgnacji próbki należy zanurzyć w wodzie przez 4 dni lub inny ustalony dłuższy okres przed badaniem, podczas którego powinny być przechowywane w temperaturze (20±2)°C albo innej ustalonej temperaturze.
- Długość okresu pielęgnacji i okresu zanurzenia w wodzie powinna być zanotowana w raporcie z badania.

Tablica 10. Klasy kalifornijskiego wskaźnika nośności (CBR) dla gruntu stabilizowanego wapnem

Wielkość wskaźnika CBR po 4 dniach zanurzenia próbki w wodzie (lub innym dłuższym okresie)	Klasa CBR
≥ 15	CBR ₁₅
≥ 20 i nie mniej niż natychmiastowy wskaźnik nośności	CBR ₂₀
≥ 30 i nie mniej niż natychmiastowy wskaźnik nośności	CBR ₃₀

≥ 40 i nie mniej niż natychmiastowy wskaźnik nośności	CBR ₄₀
≥ 50 i nie mniej niż natychmiastowy wskaźnik nośności	CBR ₅₀
Wartość deklarowana (ale nie mniej niż 15)	CBR _{DV}

Wytrzymałość na ściskanie

Wytrzymałość na ściskanie mieszanki określonej zgodnie z PN-EN 13286-41 [8] na próbkach przygotowanych zgodnie z PN-EN 13286-50 [13] po poddaniu okresowi pielęgnacji w cyklach zamrażania i odmrażania lub innym rodzaju pielęgnacji powinny odpowiadać właściwej klasie z tablicy 11. Poddawanie cyklom zamrażania i odmrażania należy wykonać metodą odpowiednią dla warunków krajowych, po zaakceptowaniu jej przez Inżyniera. Rodzaj, zakres i okres trwania pielęgnacji należy podać w raporcie z badania.

Tablica 11. Wytrzymałość na ściskanie dla gruntu stabilizowanego wapnem

Wytrzymałość na ściskanie	Klasa
≥ 0,2 MPa	R _c 0,2
≥ 0,5 MPa	R _c 0,5
≥ 1,0 MPa	R _c 1,0
Inna wartość deklarowana ale nie mniej niż 0,2 MPa	R _c DV

f) Pęcznienie

Pęcznienie powinno być badane jako pęcznienie liniowe albo pęcznienie objętościowe.

Uwaga: W przypadku oceny laboratoryjnej za pomocą wytrzymałości na ściskanie, doświadczenie wskazuje, że mieszanka zwykle odpowiada wymaganiom tablicy 11, po 12 cyklach zamrażania i odmrażania, jednak wymaga to sprawdzenia na miejscu wykonania badań.

Pęcznienie liniowe, określone na co najmniej 3 próbkach w pełni zanurzonych w wodzie, zgodnie z PN-EN 13286-47 [10], stosując wodę, która w sposób ciągły jest nasycona powietrzem, powinno odpowiadać właściwej klasie z tablicy 12. Zanurzenie w wodzie powinno następować po okresie pielęgnacji. Pęcznienie powinno się badać w przeciągu co najmniej 28 dni albo do zaprzestania pęcznienia jeśli będzie trwało dłużej.

Uwaga: Okres pielęgnacji zwykle powinien być taki sam jak przy badaniu kalifornijskiego wskaźnika nośności.

Tablica 12. Pęcznienie liniowe

Średnie największe pęcznienie próbek, mm	Największe pęcznienie pojedynczej próbki, mm	Klasa
5	10	LS ₅
3	6	LS ₃
1	2	LS ₁

Pęcznienie objętościowe G_v nie powinno przekraczać 5%, gdy jest badane zgodnie z PN-EN 13286-49 [12].

Uwaga: Jeśli pęcznienie objętościowe jest większe niż 5% ale nie przekracza 10%, nie można w zasadzie zastosować mieszanki, jednak można wykonać dodatkowe badania w tym zakresie na miejscu badań.

g) Mrozoodporność

Mrozoodporność gruntu stabilizowanego wapnem należy sprawdzić metodą odpowiednią dla warunków krajowych, po zaakceptowaniu jej przez Inżyniera, przy uwzględnieniu sposobu zastosowania warstwy w konstrukcji nawierzchni.

5.5. Odcinek próbny

Jeżeli w ST przewidziano konieczność wykonania odcinka próbnego, to Wykonawca powinien wykonać odcinek próbny w celu:

- stwierdzenia czy sprzęt do produkcji mieszanki oraz jej rozkładania i zagęszczania jest właściwy,
- określenia grubości warstwy wbudowanej mieszanki przed zagęszczeniem, koniecznej do uzyskania wymaganej grubości warstwy zagęszczonej,
- określenia liczby przejazdów walców do uzyskania wymaganego wskaźnika zagęszczenia warstwy.

Na odcinku próbnym Wykonawca powinien użyć materiałów oraz sprzętu takich, jakie będą stosowane do wykonania podbudowy lub podłoża ulepszanego.

Powierzchnia odcinka próbnego powinna wynosić od 400 m² do 800 m², a długość nie powinna być mniejsza niż 200 m.

Odcinek próbny powinien być zlokalizowany w miejscu wskazanym przez Inżyniera.

Wykonawca może przystąpić do wykonywania podbudowy lub podłoża ulepszanego po zaakceptowaniu odcinka próbnego przez Inżyniera.

5.6. Warunki przystąpienia do robót i przygotowanie podłoża

Podbudowa lub podłoże ulepszone z mieszanek gruntu ulepszonych wapnem nie powinny być wykonywane, gdy podłoże jest zamarznięte i podczas opadów deszczu. Nie należy rozpoczynać ulepszania gruntu wapnem, jeżeli prognozy meteorologiczne wskazują na możliwy spadek temperatury poniżej 5°C w czasie najbliższych 48 godzin.

Podłoże pod mieszankę powinno być przygotowane zgodnie z wymaganiami określonymi w dokumentacji projektowej i ST. Zaleca się do korzystania z ustaleń podanych w STWiORB D.04.01.01 „Koryto wraz z profilowaniem i zagęszczeniem podłoża” i STWiORB D.02.00.00 „Roboty ziemne”.

Jeśli warstwa mieszanki kruszywa ma być układana w prowadnicach, to należy je ustawić na podłożu tak aby wyznaczały ściśle linie krawędzi układanej warstwy według dokumentacji projektowej. Wysokość prowadnic powinna odpowiadać grubości warstwy mieszanki w stanie niezagęszczonym. Prowadnice powinny być ustawione stabilnie, w sposób wykluczający ich przesuwanie się pod wpływem oddziaływania maszyn użytych do wykonania warstwy. Od użycia prowadnic można odstąpić przy zastosowaniu technologii gwarantującej odpowiednią równość warstwy, po uzyskaniu zgody Inżyniera.

5.7. Wytwarzanie i wbudowanie mieszanki

Mieszankę gruntu ulepszanego wapnem o ściśle określonym składzie zawartym w receptce laboratoryjnej należy wytwarzać w:

- a) wytwórniach stacjonarnych lub mobilnych zapewniających ciągłość produkcji i gwarantujących otrzymanie jednorodnej mieszanki. Mieszarka powinna być wyposażona w urządzenia do wagowego dozowania kruszywa i wapna oraz objętościowego dozowania wody,
- b) mieszarkach wieloprzejściowych lub jednoprzejściowych w terenie (oraz wyjątkowo maszynami rolniczymi).

Przy produkcji mieszanek należy prowadzić kontrolę produkcji zgodnie z PN-EN 14227-11 (pkt 7 i aneks B) [14].

Mieszanka po wyprodukowaniu w wytwórni powinna być od razu transportowana na miejsce wbudowania, w sposób zabezpieczony przed segregacją i nadmiernym wysychaniem.

Mieszanka dowieziona z wytwórni powinna być układana przy pomocy układarek lub równiarek. Grubość układania mieszanki powinna zapewniać uzyskanie wymaganej grubości warstwy po zagęszczeniu. Gdy wymagana jest większa grubość, to do układania drugiej warstwy można przystąpić po odbiorze pierwszej warstwy przez Inżyniera. Przy układaniu mieszanki za pomocą równiarek konieczne jest stosowanie prowadnic.

Przy ulepszaniu gruntu wapnem za pomocą specjalistycznych mieszarek wieloprześciowych lub jednoprześciowych grunt powinien być spulchniony i rozdrobniony. Wskaźnik rozdrobnienia zaleca się aby był co najmniej równy 80%.

Po spulchnieniu gruntu należy sprawdzić jego wilgotność i w razie potrzeby ją zwiększyć w celu ułatwienia rozdrobnienia. Woda powinna być dozowana przy użyciu beczkowsów zapewniających równomierne i kontrolowane dozowanie. Grunt z wodą powinien być dokładnie wymieszany. Jeżeli wilgotność naturalna gruntu jest większa od wilgotności optymalnej o więcej niż 10% jej wartości, grunt powinien być osuszony przez mieszanie i napowietrzanie w czasie suchej pogody.

Wapno należy dodawać do rozdrobnionego gruntu w ilości ustalonej w receptce laboratoryjnej. Wapno powinno być dodawane przy użyciu rozsypywarki wapna lub w inny sposób zaakceptowany przez Inżyniera.

Grunt powinien być wymieszany z wapnem w sposób zapewniający jednorodność na określonej głębokości, gwarantującą uzyskanie projektowanej grubości warstwy po zagęszczeniu. W przypadku wykonywania stabilizacji w prowadnicach, szczególną uwagę należy zwrócić na jednorodność wymieszania gruntów w obrębie skrajnych pasów o szerokości od 30 do 40 cm, przyległych do prowadnic.

Po wymieszaniu gruntu z wapnem należy sprawdzić jego wilgotność. Jeżeli wilgotność jest mniejsza od optymalnej o więcej niż 20%, należy dodać odpowiednią ilość wody i grunt ponownie dokładnie wymieszać. Wilgotność gruntu przed zagęszczeniem nie może różnić się od wilgotności optymalnej o więcej niż +10%, -20% jej wartości.

Po zakończeniu mieszania należy powierzchnię warstwy wyrównać i wyprofilować do wymaganych w dokumentacji projektowej rzędnych oraz spadków poprzecznych i podłużnych. Do tego celu należy użyć równiarek i wykorzystać prowadnice podłużne, układane każdorazowo na odcinku roboczym. Po wyprofilowaniu należy przystąpić do zagęszczania warstwy.

W przypadku wykonywania ulepszania z zastosowaniem wapna niegaszonego grunt nie może być zagęszczany bezpośrednio po wymieszaniu z wapnem, ponieważ hydratacja wapna mogłaby uszkodzić zagęszczoną warstwę. Czas, w którym należy rozpocząć zagęszczenie, powinien być określony przez laboratorium i mieścić się w granicach od 6 do 48 godzin.

Przy użyciu wapna hydratyzowanego grunt może być zagęszczany bezpośrednio po wymieszaniu z wapnem.

Zagęszczanie mieszanki wapienno-gruntowej należy prowadzić przy użyciu walców ogumionych, a w końcowej fazie walców gładkich. Zaleca się stosowanie walców o nacisku około 0,3 MPa.

Zagęszczanie podbudowy oraz ulepszanego podłoża o przekroju daszkowym powinno rozpocząć się od krawędzi i przesuwac pasami podłużnymi, częściowo nakładającymi się w stronę osi jezdni. Zagęszczenie warstwy o jednostronnym spadku poprzecznym powinno rozpocząć się od niżej położonej krawędzi i przesuwac pasami podłużnymi, częściowo nakładającymi się, w stronę wyżej położonej krawędzi. Pojawiające się w czasie zagęszczania zaniżenia, ubytki, rozwarstwienia i podobne wady, muszą być natychmiast naprawiane przez wymianę mieszanki na pełną głębokość, wyrównanie i ponowne zagęszczenie. Powierzchnia zagęszczonej warstwy powinna mieć prawidłowy przekrój poprzeczny i jednolity wygląd.

Zagęszczanie należy kontynuować do osiągnięcia wskaźnika zagęszczenia mieszanki nie mniejszego od podanego w ST.

Specjalną uwagę należy poświęcić zagęszczaniu mieszanki w sąsiedztwie spoin roboczych podłużnych i poprzecznych oraz wszelkich urządzeń obcych.

Wszelkie miejsca luźne, rozsegregowane, spękanie podczas zagęszczania lub w inny sposób wadliwe, muszą być naprawione przez zerwanie warstwy na pełną grubość, wbudowanie nowej mieszanki o odpowiednim składzie i ponowne zagęszczenie.

W miarę możliwości należy unikać podłużnych spoin roboczych, poprzez wykonanie warstwy na całej szerokości.

Jeśli jest to niemożliwe, przy warstwie wykonywanej w prowadnicach, przed wykonaniem kolejnego pasa należy pionową krawędź wykonanego pasa zwilżyć wodą. Przy warstwie ulepszanego podłoża wykonanej bez prowadnic należy spulchnić część wcześniej ułożonej i zagęszczanej mieszanki na szerokości około 15 cm. Poprzeczną spoinę roboczą, na granicy działek dziennych, należy wykonać przez spulchnienie wykonanej warstwy na szerokości około 0,5 m i wymieszanie spulchnionej mieszanki z nową.

Jeżeli w niżej położonej warstwie występują spoiny robocze, to spoiny w warstwie leżącej wyżej powinny być względem nich przesunięte o co najmniej 30 cm dla spoiny podłużnej i 1 m dla spoiny poprzecznej.

5.8. Pielęgnacja warstwy z gruntu ulepszanego wapnem

Warstwę z gruntu ulepszanego wapnem należy w okresie 7 dni utrzymywać w stanie lekko wilgotnym przez:

- a) kilkukrotne skropienie wodą w ciągu dnia,
- b) przykrycie warstwą piasku lub grubej włókniny technicznej i utrzymywanie jej w stanie wilgotnym,
- c) przykrycie nieprzepuszczalną folią z tworzywa sztucznego, ułożoną na zakład o szerokości co najmniej 30 cm, zabezpieczoną przed zerwaniem z powierzchni warstwy przez wiatr.

Inne sposoby pielęgnacji zaproponowane przez Wykonawcę i inne materiały przeznaczone do pielęgnacji mogą być zastosowane po uzyskaniu akceptacji Inżyniera.

Przed otwarciem do ruchu warstwa z gruntu ulepszanego wapnem powinna być przykryta następną warstwą nawierzchni. Wyjątkowo, po akceptacji Inżyniera, po zagęszczeniu warstwy z mieszanki wapienno-gruntowej może się po niej odbywać ruch technologiczny pojazdów i maszyn na pneumatykach.

5.9. Roboty wykończeniowe

Roboty wykończeniowe, zgodne z dokumentacją projektową, ST lub wskazaniemi Inżyniera, dotyczą prac związanych z dostosowaniem wykonanych robót do istniejących warunków terenowych, takie jak:

- odtworzenie przeszkód czasowo usuniętych,
- uzupełnienie zniszczonych w czasie robót istniejących elementów drogowych lub terenowych,
- roboty porządkujące otoczenie terenu robót,
- usunięcie oznakowania drogi wprowadzonego na okres robót.

6. KONTROLA JAKOŚCI ROBÓT

6.1. Ogólne zasady kontroli jakości robót

Ogólne zasady kontroli jakości robót podano w STWiORB D.00.00.00 „Wymagania ogólne” pkt 6.

6.2. Badania przed przystąpieniem do robót

Przed przystąpieniem do robót Wykonawca powinien:

- uzyskać wymagane dokumenty, dopuszczające wyroby budowlane do obrotu i powszechnego stosowania (np. stwierdzenie o oznakowaniu materiału znakiem CE lub znakiem budowlanym B, certyfikat zgodności, deklarację zgodności, aprobatę techniczną, ew. badania materiałów wykonane przez dostawców itp.),
- ew. wykonać własne badania właściwości materiałów przeznaczonych do wykonania robót, określone przez Inżyniera,
- sprawdzić cechy zewnętrzne gotowych materiałów.

Wszystkie dokumenty oraz wyniki badań Wykonawca przedstawia Inżynierowi do akceptacji.

6.3. Badania w czasie robót

Częstotliwość oraz zakres badań i pomiarów, które należy wykonać w czasie robót podaje tablica 13.

Tablica 13. Częstotliwość oraz zakres badań i pomiarów w czasie robót

Lp.	Wyszczególnienie robót	Częstotliwość badań	Wartości dopuszczalne
1	Lokalizacja i zgodność granic	1 raz	Wg pktu 5

	terenu robót z dokumentacją projektową		i dokumentacji projektowej
2	Roboty przygotowawcze	Ocena ciągła	Wg pktu 5.3
3	Materiały: grunt, wapno, woda	Przy projektowaniu u składu mieszanki i przy zmianach	Wg pktu 2
4	Stopień zagęszczenia	2 razy dziennie	Wg pktu 5.4.2c
5	Wskaźnik rozdrobnienia gruntu	Jw.	Wg pktu 5.4.3a
6	Zawartość wody	Jw.	Wg pktu 5.4.3b
7	Natychmiastowy wskaźnik nośności	Jw.	Wg pktu 5.4.2a, 5.4.3c
8	Wskaźnik wilgotności	Jw.	Wg pktu 5.4.2b, 5.4.3d
9	Kalifornijski wskaźnik nośności (CBR)	Na zlecenie Inżyniera	Wg pktu 5.4.3e
10	Wytrzymałość na ściskanie	2 razy dziennie	Wg pktu 5.4.3e
11	Pęcznienie	Jw.	Wg pktu 5.4.2d, 5.4.3f
12	Mrozoodporność	Na zlecenie Inżyniera	Wg pktu 5.4.3g
13	Jednorodność i głębokość wymieszania (przy mieszaniu na miejscu)	2 razy dziennie	Wizualnie
14	Wykonanie robót wykończeniowych	Ocena ciągła	Wg pktu 5.9

6.4. Wymagania dotyczące cech geometrycznych i wytrzymałościowych podbudowy lub ulepszanego podłoża

Częstotliwość oraz zakres badań i pomiarów dotyczących cech geometrycznych podaje tablica 14.

Tablica 14. Częstotliwość oraz zakres badań i pomiarów wykonanej podbudowy lub ulepszanego podłoża

Lp.	Wyszczególnienie badań i pomiarów	Minimalna częstotliwość badań i pomiarów	Dopuszczalne odchyłki
1	Szerokość	10 razy na 1 km	+10 cm, -5 cm: różnice od szerokości projektowanej
2	Równość podłużna	wg [15]	wg [15]
3	Równość poprzeczna	wg [15]	wg [15]
4	Spadki poprzeczne *)	10 razy na 1 km	± 0,5% dopuszczalna tolerancja od dokumentacji projektowej
5	Rzędne wysokościowe	wg [15]	wg [15]
6	Ukształtowanie osi w planie *)	co 100 m	Przesunięcie od osi projektowanej ± 5 cm
7	Grubość podbudowy i ulepszanego podłoża	w 3 punktach, lecz nie rzadziej niż raz na 2000 m ²	Różnice od grubości projektowanej dla: a) podbudowy zasadniczej ±10% b) podbudowy i podłoża pomocniczej ulepszanego +10%, -15%

*) Dodatkowe pomiary spadków poprzecznych i ukształtowania osi w planie należy wykonać w punktach głównych łuków poziomych.

7. OBMIAR ROBÓT

7.1. Ogólne zasady obmiaru robót

Ogólne zasady obmiaru robót podano w STWiORB D.00.00.00 „Wymagania ogólne” STWiORB pkt 7.

7.2. Jednostka obmiarowa

Jednostką obmiarową jest m² (metr kwadratowy) wykonanej podbudowy i podłoża ulepszanego.

8. ODBIÓR ROBÓT

Ogólne zasady odbioru robót podano w STWiORB D.00.00.00 „Wymagania ogólne” pkt 8.

Roboty uznaje się za wykonane zgodnie z dokumentacją projektową, ST i wymaganiami Inżyniera, jeżeli wszystkie pomiary i badania z zachowaniem tolerancji według punktu 6 dały wyniki pozytywne.

9. PODSTAWA PŁATNOŚCI

9.1. Ogólne ustalenia dotyczące podstawy płatności

Ogólne ustalenia dotyczące podstawy płatności podano w STWiORB D.00.00.00 „Wymagania ogólne” pkt 9.

9.2. Cena jednostki obmiarowej

Cena wykonania jednostki obmiarowej (1 m²) obejmuje:

- prace pomiarowe i roboty przygotowawcze,
- oznakowanie robót,
- dostarczenie materiałów i sprzętu,
- wytworzenie mieszanki i transport na miejsce wbudowania lub spulchnienie gruntu, dostarczenie prowadnic, rozłożenie materiałów i wymieszanie z gruntem w korycie drogi,
- zagęszczenie warstwy,
- pielęgnacja warstwy lub warstw,
- przeprowadzenie wymaganych pomiarów i badań,
- uporządkowanie terenu robót i jego otoczenia,
- roboty wykończeniowe,
- odwiezienie sprzętu.

Wszystkie roboty powinny być wykonane według wymagań dokumentacji projektowej, ST, specyfikacji technicznej i postanowień Inżyniera.

Cena wykonania jednostki obmiarowej nie obejmuje robót pomocniczych, które powinny być ujęte w innych pozycjach kosztorysowych.

9.3. Sposób rozliczenia robót tymczasowych i prac towarzyszących

Cena wykonania robót określonych niniejszą STWiORB obejmuje:

- roboty tymczasowe, które są potrzebne do wykonania robót podstawowych, ale nie są przekazywane Zamawiającemu i są usuwane po wykonaniu robót podstawowych,
- prace towarzyszące, które są niezbędne do wykonania robót podstawowych, niezaliczane do robót tymczasowych, jak geodezyjne wytyczenie robót itd.

10. PRZEPISY ZWIĄZANE

10.1. Ogólne specyfikacje techniczne (STWiORB)

1.	D-M-00.00.00	Wymagania ogólne
2.	D-01.00.00	Roboty przygotowawcze
3.	D-02.00.00	Roboty ziemne
4.	D-04.01.01	Koryto wraz z profilowaniem i zagęszczeniem podłoża

10.2. Normy

5.	PN-EN 459-1	Wapno budowlane – Część 1: Definicje, wymagania i kryteria zgodności
6.	PN-EN 459-2	Wapno budowlane – Część 2: Metody badań
7.	PN-EN 13286-2	Mieszanki niezwiązane i związane spoiwem hydraulicznym – Część 2: Metody określania gęstości i zawartości wody – Zagęszczanie metodą Proctora
8.	PN-EN 13286-41	Mieszanki niezwiązane i związane spoiwem hydraulicznym – Część 41: Metoda oznaczania wytrzymałości na ściskanie mieszanek związanych spoiwem hydraulicznym
9.	PN-EN 13286-46	Mieszanki niezwiązane i związane spoiwem hydraulicznym – Część 46: Metoda oznaczania wskaźnika wilgotności
10.	PN-EN 13286-47	Mieszanki niezwiązane i związane spoiwem hydraulicznym – Część 47: Metoda badania do określenia kalifornijskiego wskaźnika nośności i pęcznienia liniowego
11.	PN-EN 13286-48	Mieszanki niezwiązane i związane spoiwem hydraulicznym – Część 47: Metoda badawcza

-
			określania stopnia rozdrobnienia
12.	PN-EN 13286-49		Mieszanki niezwiązane i związane spoiwem hydraulicznym – Część 49: Przyspieszone badania pęcznienia gruntu ulepszanego wapnem i/lub spoiwem hydraulicznym
13.	PN-EN 13286-50		Mieszanki niezwiązane i związane spoiwem hydraulicznym – Część 50: Metoda sporządzania próbek związanych hydraulicznie za pomocą aparatu Proctora lub zagęszczania na stole wibracyjnym
14.	PN-EN 14227-11		Mieszanki związane spoiwem hydraulicznym – Specyfikacja – Część 11: Grunty stabilizowane wapnem

10.3. Inne dokumenty

15. Rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 2 marca 1999 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać drogi publiczne i ich usytuowanie (Dz.U. nr 43, poz. 430)
16. Katalog typowych konstrukcji nawierzchni podatnych i półsztywnych. Generalna Dyrekcja Dróg Publicznych – Instytut Badawczy Dróg i Mostów, Warszawa 1997